

Arithmetic Teaching in 1926 Textbooks according to the Reports of “The Inspection Committee of Primary School Textbooks”

Erdal ASLAN*

Sinan OLKUN**

ABSTRACT. This study is based on the report of the experts' evaluation on “Arithmetics” textbooks presented to “The National Education Office” (“Milli Talim ve Terbiye Dairesi”) to be followed through during the academic year of 1926-1927. The report examines the content, educational methods and techniques of the textbooks for the “Arithmetic Course” in relation with the goals identified in the Primary School Curriculum in 1926. This historical report reflects the shortcomings and the mistakes made in the early “Arithmetic” Textbooks thus having an impact on the structure and the content of the syllabus of arithmetic to be implemented the Primary School Curriculum in 1926. This very report discusses the problems observed in the “*Arithmetic*” textbooks in the early years of Turkish Republic with an emphasis on the alternative solutions. In conclusion, this study reflects the progress that has been made in mathematics education for the past 87 years.

Keywords: Arithmetic Textbooks, elementary mathematics education, mathematics education in Ataturk era, history of Turkish education.

* Assist. Prof. Dr., Dokuz Eylül University, Buca Faculty of Education, İzmir, Turkey.

E-mail: erdal.aslan@deu.edu.tr

**Prof. Dr., Ankara University, Faculty of Educational Sciences, Ankara, Turkey.

E-mail: olkun@ankara.edu.tr

SUMMARY

Purpose and significance: The purpose of the study is to shed some light on the “Arithmetic” education, Arithmetic textbooks and the courses in primary school education during the first years of the Turkish Republic on the basis of the Report of 1926 declared by “the Inspection Commission of Arithmetic Textbooks in Primary School Education”.

Method: The document analysis technique, which is quite common in historical studies, is used (Yıldırım & Şimşek, 2006: 187-189). The study draws on the arithmetic report prepared by the Inspection Committee of the Primary School textbooks. The data were obtained from the related literature and the curriculum of the period. Findings were explained through the use of content analysis.

Results: The data show that back in those days of early Republic, providing the “right” textbooks parallel to the curriculum, was difficult to implement. Similarly, finding the “right” textbook for the “Arithmetic” course constituted a lot of difficulty. A total of twenty textbooks analyzed and investigated by the experts proved to have had many problems. Such problems might be categorized under the subheadings such as (a) inadequacy of the contents to the real life situations; (b) the educational methods and the instruments used not being parallel to the developmental and the educational level of students; (c) and the lack of didactic approach used in the sample exercises and questions.

Discussion and Conclusions: The first textbooks and curricula of the Turkish Republic were obtained through a scrutiny of the last curriculum and textbooks of the Ottoman Empire. The design of the textbooks was harder than the development of the curriculum. A total of twenty textbooks were studied to find out the suitable ones for the Arithmetic course. Also some problems identified in the textbooks were listed. These shortcomings and the mistakes were presented to the Board of National Education to have an impact on the constitution of “Curriculum of Primary School Education in 1926”. Some of the matters highlighted in the report were taken into consideration by including them in the “goals” section thus reshaping the contents of “Curriculum of Primary School Education in 1926”.

“İlk Mektep Kitaplarını Tedkik Komisyonu” Raporuna Göre 1926 Yılı Ders Kitaplarında “Hesap” Öğretimi

Erdal ASLAN *

Sinan OLKUN**

ÖZ. Bu araştırma, 1926-1927 yılında “Hesap” derslerinde okutulmak üzere “*Milli Talim ve Terbiye Dairesi*”ne sunulan ders kitapları hakkında uzmanların değerlendirmelerini içeren bir rapora dayanmaktadır. Raporda, ders kitaplarının içerikleri, benimsedikleri öğretim yöntem ve araçları ile “Hesap” derslerinin “1926 İlk Mekteplerin Müfredat Programı”nda belirlenmiş olan amaçları arasındaki ilişki irdelenmiştir. Rapor Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk yıllarında “Hesap” öğretiminde ve ders kitaplarında gözlenen eksik ve yanlışları yansıtmasının yanı sıra, 1926 “Hesap” programının yapısı ve içeriği üzerinde önemli bir etkide bulunmuş olması açısından da tarihsel değer taşıyan bir belgedir. Burada dile getirilen görüşler “İlköğretim Matematik Öğretimi”nin önemli bir bölümünü oluşturan “Hesap” öğretiminin Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk yıllarındaki durumunu, sorunlarını, bunların çözümlerine yönelik önerileri içermektedir. Yapılan değerlendirmeler aradan geçen 86 yılda Türkiye’de matematik eğitiminde nereye ulaşıldığını değerlendirebilme olanağı sunması açısından da büyük önem taşımaktadır.

Anahtar Sözcükler: Hesap Ders Kitapları, İlköğretim Matematik Öğretimi, Atatürk Döneminde Matematik Öğretimi, Türk Eğitim Tarihi.

* Yrd. Doç. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi, İzmir, Türkiye.

E-posta: erdal.aslan@deu.edu.tr

** Prof. Dr., Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Ankara, Türkiye.

E-posta: olkun@ankara.edu.tr

GİRİŞ

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilan edilmesinden sonra “*Tevhid-i Tedrisat Kanunu*” ile yeni devletin eğitim sisteminin temel esasları belirlenmiş, kanunun çıkarılmasıyla birlikte, adeta bir sorunlar yumağını andıran eğitim sisteminin düzeltilmesine yönelik yoğun bir faaliyet içerisine girilmiştir. Çalışmalara finansman sorununun yanı sıra, etkin ve verimli çalışabilen bir milli eğitim teşkilatının henüz kurulamamış olması, okul ve öğretmen sayısının yetersizliği, eğitim alanında yetişmiş çağdaş dünyanın eğitim ve eğitim bilimleri alanındaki gelişmelerini bilen uzman kadroların olmayışı gibi pek çok yoksunlukla başlanmıştır. Üstelik var olan maddi ve insani kaynakların çağdaş gereksinimleri karşılamakta yetersiz kalmaları bir yana, eski alışkanlıkların yeni yapı içerisine taşınması ve bunların önlenmesi için ayrıca enerji harcanması gibi olumsuzlukları da beraberinde getirmiştir. Ancak İmparatorluk döneminde gelişmiş Batı ülkelerindeki çağdaş deneyimlerden yararlanarak kurulan okulların açılmasından itibaren, eğitim alanında yaşanan sıkıntılar içerisinde etkilerini çok daha yoğun bir biçimde hissettiren çok önemli iki sorun olmuştur. Bunlardan birincisi gereksinimleri karşılayabilecek bilgi ve beceri birikimine sahip yetişmiş öğretmenlerin bulunmayışı, ikincisi, açılan yeni okulların programlarında yer alan dersler için yazılmış uygun ders kitaplarının sağlanmasında her zaman büyük güçlüklerle karşılaşılmasıdır. Tüm diğer sorunlar zaman içerisinde bir ölçüde çözüme kavuşturulmuş olmasına karşın, derslerin öğretim programlarına uygun olarak hazırlanmış çağdaş ders kitaplarının sağlanması her zaman gündemdeki yerini büyük ölçüde korumuştur.

Ders kitabı yayıncılığı, hızlı bir biçimde yaşanan nüfus artışına bağlı olarak günümüzde oldukça önemli bir sektör haline gelmiştir. Cumhuriyet'ten günümüze dek ders kitabı yayıncılığı alanında teknolojik gelişmelerin de katkısıyla sağlanan iyileşmelere, yazarların ve bakanlık yetkililerinin iyi niyetli girişimlerine rağmen istenen düzey halen yakalanamamıştır. Bu nedenle değişik dersler için yazılmış olan okul kitapları hakkındaki eleştiri ve tartışmalar gerek akademik çevrelerde, gerekse kamuoyunda her zaman farklı boyutlarıyla gündemdeki yerini önemli ölçüde koruyagelmiştir. “*İlk Mektep Kitaplarını Tedkik Komisyonu*”nun “*Hesap*” kitapları hakkındaki raporu, “*matematik eğitime*” tarihsel bir perspektiften son derece önemli bir bakış açısı sunmaktadır.

Bu araştırma “*Talim ve Terbiye Dairesi*”nin 22 Mart 1926 tarihinde kurulmasından çok kısa bir süre sonra oluşturulan “*İlk Mektep Kitaplarını Tedkik Komisyonu*” tarafından hazırlanan 28 Haziran 1926 tarihli bir rapora dayanmaktadır. Bu rapor “*İlk Mektep Kitaplarını Tedkik Komisyonunun*

Hesab Kitapları Hakkındaki Raporu” başlığını taşımakta olup, 06 EHTA 2012 Numarası ile “Ankara Milli Kütüphane”de “İhsan Sungu Kitapları” arasında yer almaktadır. Bu rapor Ayrıca *Maârif Vekâleti Mecmuası*, (8) Temmuz 1926’da da yayımlanmıştır. Raporda “*Hesap Ders Kitapları*” için dile getirilen eleştiriler ve sorunları ele almadan önce, raporun yazıldığı dönemi kısaca gözden geçirmek yararlı olacaktır.

Cumhuriyet’in ilk programları, ancak 1924 yılında “*Tevhid-i Tedrisat Kanunu*”ndan sonra uygulamaya konulabilmiştir (Aslan, 2010: 218; Aslan, 2011:722-723, Binbaşıoğlu, 1999: 147). Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk ve orta öğretim kurumları için hazırladığı ilk müfredatlar, Osmanlı İmparatorluğu’nun ilk ve orta öğretim kurumlarının son programlarında bir tadilata gidilerek hazırlanmıştır. Yapılan düzeltmelerde bazı konular programlardan çıkarılmış ve yerine Cumhuriyet için belirlenen eğitim hedefleri doğrultusunda yeni konular eklenmiştir. İlk Mektepler programı, döneminin modern ilköğretim okulları olan “*Mekatib-i İptidaiyeler*”in, 1914 yılında yayımlanmış olan “*1330 (1914) Mekatib-i İptidaiye Ders Müfredatı*” nı esas almıştır. Bu programa göre İptidai Mektepler, “*Devre-i Evveli*”, “*Devre-i Mutavassıta*” ve “*Devre-i Âliye*” olmak üzere ikişer yıllık üç devreye ayrılmıştır. İptidai mekteplerinin bu yapısıyla uyumlu olarak hazırlanan programlar, iki ve altı dershaneli okullara göre iki ayrı biçimde düzenlenmiştir (Aslan, 2011: 723; Aslan ve Olkun, 2011: 992-993; Ayas, 1948: 226; Cicioğlu, 1985: 92-93; Ergun, 1996: 204-206; Maârif Nezareti, 1330; Unat, 1964: 40). Bu programlar I. Dünya Savaşı’nın patlak vermesi üzerine herhangi bir değişime uğramaksızın Cumhuriyet dönemine kadar kullanılmıştır (Aslan, 2011: 723; Aslan ve Olkun, 2011: 993). Gerekli hazırlıklar tamamlanamadığından eğitimde bir aksaklığa neden olmamak için İmparatorluk döneminin müfredatları Cumhuriyet’in ilk yılında da olduğu gibi uygulanmıştır. Programlar ile ilgili ilk önemli değişiklikler 3 Mart 1924 tarihli “*Tevhid-i Tedrisat Kanunu*”ndan sonra, 23 Nisan 1924 tarihinde “*Telif ve Tercüme Dairesi*” binasında toplanan “*II. Heyet-i İlmiye*” de belirlenmiştir. Bu toplantıların sonucunda eski müfredat programlarında yer alan Osmanlı rejimini temsil eden konuların öğretilmesine son verilmesi kararlaştırılmıştır. Bunların yerine Cumhuriyet’in eğitim hedeflerine uygun olarak düzenlenen yeni konular eklenmiştir. Sadece sosyal bilimler dersleri ile sınırlı olamayan bu düzenlemelerden temel bilimler ve matematik dersleri ve ders kitapları da oldukça etkilenmiştir (Aslan ve Olkun, 2011: 993-994). Cumhuriyet’in eğitim hedeflerine uygun yeni programlar köklü bir biçimde hazırlanamadığı için ders kitaplarının da yeni baştan yazılmaları mümkün olamamıştır. Hazırlanan bu geçici programlarla eğitime başlanırken, aynı zamanda yeni programların içeriğine uygun olduğu kararlaştırılan ders kitapları bir liste halinde okullara bildirilmiş ve bu listelerde yer almayan bir

kitabın kullanılmasına kesinlikle izin verilmeyeceği ve buna uymayanların cezalandırılacakları çok açık bir biçimde ifade edilmiştir (Aslan, 2010: 225-230). Ancak sadece bununla yetinilmemiş ve seçilen bu ders kitaplarının ihtiyacı ne ölçüde karşılayabildiklerini öğrenebilmek için oldukça geniş kapsamlı bir çalışmaya girişilmiştir.

Maârif Vekili tarafından 1925 yılında tüm öğretmenlere üç sorudan oluşan bir yazı gönderilerek tüm öğretmenlerin ders kitapları hakkındaki düşünceleri sorulmuştur. Öğretmenlere cevaplamaları için şu sorular yöneltilmiştir:

1. *Okutmakta olduğunuz dersin kitabı fikrinizce nasıl yazılmış olmalıdır? Bu husustaki mütalaanızın müstenit bulunduğu esaslar ve tecrübeler nedir?*
2. *Her ders kitabı için bir de muallim kısmına lüzum görür müsünüz? Lüzum gördüğünüze ve görmediğinize nazaran bu iki şıktan birinin tercihi hususunda istinadatınızın sebepleri nelerdir, bu ihtiyacı şimdiye kadar nasıl temin ettiniz?*
3. *Bu sene resmi cetvelde intihap olunan kitap hakkında birinci, ikinci fıkralardaki mülahazatınıza nazaran mütalaanız ne olabilir?”*(Maârif Vekâleti, 14247/640)

1925 yılından itibaren müfredatların uygulanmasında karşılaşılan sorunları, ders kitaplarındaki eksiklikleri ve hataları giderilebilmek amacıyla öğretmenlerden gelen görüşler ile müfettiş raporları doğrultusunda gerekli düzenlemelerin yapılabilmesi için çalışmalara başlanmıştır. İlk olarak ders kitaplarını sağlamak üzere 24 Aralık 1925 tarihinde Diyarbakır Milletvekili Abdülfeyyaz Bey başkanlığında “*Telif ve Tercüme Heyeti*” toplanmıştır. Heyet her düzeydeki okullar için ısmarlanan ya da ders kitabı olarak basılmak üzere Maârif Vekale’tine gönderilmiş olan eserlerin basıma uygun olup olmadıklarına karar vermek ve gerektiğinde yabancı dillerdeki önemli kitapların Türkçe tercümelerinin yapılarak ders kitabı sorununu çözüme kavuşturmakla görevlendirilmiştir. “*Telif ve Tercüme Heyeti*”nin başlıca kuruluş amacı her düzeydeki eğitim kurumlarının, eğitimcilerin, öğrencilerin ve halkın her düzeydeki eğitim gereksinimlerinin karşılanması, planlanması, gerekli yönerge ve programların hazırlanması, yapılan düzenlemelerin uygulama olanağı bulması için gerekli alt yapının oluşturulmasıdır. “*Telif ve Tercüme Heyeti*” 28 Mart 1926 tarihinde 1109 Numaralı kararname ile “*Milli Talim ve Terbiye Dairesi*” ne dönüştürülmüştür (Kayaoğlu, 1998: 195-244; Aslan, 2010: 220). “*Milli Talim ve Terbiye Dairesi*” nin ilk önemli çalışması okullarda okutulması için Maârif Vekâleti’ne gönderilen ders kitaplarının değerlendirmesini yapmak üzere “*Tedkik Komisyonları*” kurmak olmuştur. Komisyonlar tarafından hazırlanan raporlar “*Maârif*

Vekâleti’ne sunulularak yeni müfredatların ve ders kitaplarının geliştirilmesine yönelik çalışmalar için son derece önemli bir rehberlik yapmıştır. Bu raporlardan bir tanesi olan “*İlk Mektep Kitaplarını Tedkik Komisyonunun Hesâb Kitapları Hakkındaki Raporu*”nda Hesap ders kitaplarının durumu konusunda “*Maârif Vekâleti*”ne sunulan görüşler yer almaktadır. Kapak hariç toplam beş sayfadan oluşan rapor, Yüksek Muallim Mektebi Usul-i Tedris Muallimi İhsan, Edirne Kız Muallim Mektebi Usul-i Tedris Muallimi Hulusi, İstanbul Erkek Muallim Mektebi Tatbikat Muallimlerinden Lâtif, İstanbul İlk Tedrisat Müfettişi Salih ve Galatasaray Lisesi İlk Kısım Baş Muallimi Şahab Nazmi tarafından hazırlanmıştır.

Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı, 1926 yılında “*Talim ve Terbiye Dairesi*”ne sunulan “*İlk Mektep Kitaplarını Tedkik Komisyonunun Hesâb Kitapları Hakkındaki Raporu*” na dayanarak, Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk yıllarında “*İlk Mektepler*”de verilen Hesap derslerinin ve ders kitaplarının durumunu yansıtmaktır. Ders kitaplarından hareketle Hesap eğitiminde karşılaşılan sorunlar ve bunlara yönelik çözüm önerileri ışığında dönemin matematik eğitiminin niteliği hakkında bilgi vermektir.

YÖNTEM

Çalışmada tarihsel araştırmalarda sıklıkla kullanılan bir yöntem olan (Yıldırım & Şimşek, 2006: 187-189) doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada “*İlk Mektep Kitaplarını Tedkik Komisyonu*” tarafından hazırlanarak, “*Talim ve Terbiye Dairesi*”ne sunulmuş olan “*İlk Mektep Kitaplarını Tedkik Komisyonunun Hesap Kitapları Hakkındaki Raporu*” temel alınmıştır. Rapordan, ilgili alan yazından ve dönemin öğretim programlarından elde edilen bulgular içerik analizleri yapılarak yorumlanmıştır.

BULGULAR VE YORUM

Elde edilen bulgular “*1924 İlk Mekteplerin Müfredat Programı*”nın yürürlüğe girmesinden sonra olduğu gibi, “*1926 İlk Mekteplerin Müfredat Programı*”ndan sonra da programlara uygun ders kitaplarının sağlanmasında önemli güçlükler yaşandığını göstermektedir. Diğer derslerde olduğu gibi, “*Hesap*” dersleri için uygun kitapların sağlanması da önemli bir sorun olmuştur. Komisyonun raporuna göre; “*Talim ve Terbiye Dairesi*” tarafından incelenmek üzere komisyona yedi seriden oluşan “*20 (yirmi)*”

hesap kitabı iletilmiştir. Bunların üç kitaptan oluşan bir serisi hariç hepsi matbudur. Yapılan inceleme sonucu “hesap” kitaplarından beş seri kabul edilirken iki serinin tamamı, bir serinin ise sadece ilk kitabı reddedilmiştir.

Raporda “hesap” kitaplarının incelenmesi sonucu yapılan değerlendirmelerde dikkat çeken eksikler ve yanlışlar 16 madde halinde sıralanmıştır. Ancak Hesap ders kitaplarında benimsenen öğretim anlayışı konusunda dile getirilen eleştirilerin beş ana başlık altında toplandığı görülür.

- 1) Hesabın gerçek gündelik yaşam ile olan ilişkisine bakış
- 2) İçeriğin öğrencilerin düzeyine uygunluğu
- 3) Öğretim yöntem ve araçları ile ilişkisi
- 4) Hesap kitaplarındaki alıştırmaların amaca ve konuya uygunluğu
- 5) Değerlendirme sorularının niteliği

“İlk Mektep Kitaplarını Tedkik Komisyonunun Hesab Kitapları Hakkındaki Raporu”nda ders kitaplarına yöneltilen eleştirilerin bu başlıklar altında gözden geçirilmesi, “Türkiye Cumhuriyeti”nin ilk yıllarında verilen Hesap eğitiminin niteliği konusunda bilgilendirici olacağı gibi, günümüz “Matematik Eğitimi” için de yol gösterici olacaktır.

“Hesap” Derslerinin Amaçları ve Gerçek Yaşamla İlişkisi Açısından Ders Kitapları

Raporda dile getirilen en çarpıcı değerlendirmelerin başında Hesap derslerinin amaçlarına ilişkin eleştiriler gelmektedir. “1924 İlk Mektepler Müfredat Programı”ndan hesap derslerinin amacı açık ifadelerle verilmemiştir. Ancak programın içeriği değerlendirildiğinde; çocuklara gündelik yaşamlarında gerekli olan yazılı, sözlü ve zihinsel hesap becerilerini, olabildiğince hızlı ve doğru biçimde yapabilme alışkanlığı kazandırarak içerisinde yaşadıkları dünyaya ilişkin olay ve olguları sayılar üzerinden anlaşılır ve üstesinden gelinebilir kılmak şeklinde yansımıştır (Aslan & Olkun, 2011: 996). Müfredat kapsamında yer alan derslerin amaçları ilk kez 1926 programı ile somut olarak ifade edilmiştir (Maârif Vekâleti, 1926: 50-51). Raporun 1. ve 6. maddelerinde ders kitapları Hesap derslerinin amaçlarına uygunlukları açısından değerlendirilmiştir. Buna göre 1. madde de; ders kitaplarında Hesap dersinin ilk mekteplerde ne kadar yaşamsal ve pratik bir rol oynadığı dikkate alınmamıştır. İlkokulu bitiren bir çocuğun bir daha başka bir okula gitme ihtimali büyük ölçüde yoktur. Bundan dolayı çocukların ileride hangi mesleğe girerlerse girsinler her gün karşılaşacakları Hesap işlemlerini seri ve doğru bir biçimde en kısa yoldan çözebilecek bir beceriye sahip olmaları ve bunu kazanmış olarak okuldan

ayrılmaları amaçlanmalıdır (Madde 1) ifadeleri yer almıştır. Yine raporda hesap derslerinin amaçları açısından sorun olarak görülen diğer bir nokta ise kitaplarda yer alan alıştırmaların programın amaçlarına uygun bir yapıda olmamasıdır. Bu durum raporun 6. maddesinde şöyle verilmiştir: Hesap kitaplarının en önemli eksiklerinden biri yaşamsal ve pratik alıştırmalara yeterli derecede önem vermemeleridir. Çocuklar hesabı yaşamsal ve pratik sorunlarını çözebilmek için öğreniyorlar. Bu nedenle çocukların bugünkü ve gelecekteki hayatlarında karşılaştıkları yaşamsal pratik sorunlarla ilgili alıştırmalarla meşgul edilmeleri gereklidir. Ancak hesap kitaplarında yer alan alıştırmaların çoğu çocukların hayatlarında karşılaşmayacakları soyut örneklerden ibaret kalmıştır. Hesap kitaplarının ziraat, zanaat, ticaret gibi konulara ilişkin örnekleri memleketin muhtelif bölgelerinde yaşayan öğrencilere başarıyla öğretilmesi için bu konuların her birine uygun gelebilecek ve doğru miktarda alıştırmaları içermesi gereklidir (Madde 6). Raporda belirtilen “*Hesap*” dersinin yaşamsal ve pratik sorunları çözebilmek için öğretildiği düşüncesi, “1926 İlk Mektepler Müfredat Programı”nın amaçlar bölümünde “*hesap dersinin mevzuları, umumiyetle o hafta zarfında tedris edilen hayat bilgisi dersinin mevzularıyla alakadar olacaktır*” biçiminde ilk madde olarak yer almıştır (Maârif Vekâleti, 1926: 50). “1924 İlk Mekteplerin Müfredat Programı”nda da yer alan buyaklaşım “1924 İlk Mekteplerin Müfredat Programı”nda “Toplu Tedris Usulü” olarak oldukça kapsamlı bir yapıya kavuşturulmuştur. Bu düşünce, günümüz öğretim programında (MEB, 2005) *disiplinler arası ilişkilendirme* olarak ifade edilmektedir. Bu amaç aynı zamanda derslerin içerikleri için bir ilke olarak benimsenmiştir. Yine Hesap kitaplarında yer alan alıştırmaların çoğunun çocukların hayatlarında karşılaşmayacakları soyut örneklerden ibaret kaldığı eleştirisi müfredatta, “*gerek adet mefhumlarının taliminde ve gerekse hesâb meselelerinin hallinde evvela müşehhas adedleri (üç elma, beş ceviz ilh) istimal etmek ve sonra mücerred adedlerle mümarese yaptırmak lazımdır*” ifadesiyle ikinci madde olarak yer almıştır (Maârif Vekâleti, 1926: 50). “İlk Mektep Kitaplarını Tedkik Komisyonunun Hesâb Kitapları Hakkındaki Raporu”nda yer alan bu saptamalar, “1926 İlk Mekteplerin Müfredat Programı”nda Hesap derslerinin amaçları ile oldukça yakından ilgilidir.

Hesap Kitaplarının İçerikleri

Raporda “*Hesap*” ders kitaplarına yöneltilen eleştirilerin önemli bir bölümü, yazarların öğrencilerin gelişim ve öğrenme düzeyine uygun olmayan ve pratikte hiç bir geçerliliği olmayan konuları içerdikleri üzerinde yoğunlaşmıştır. Raporda ders kitaplarının içeriğine yönelik eleştirilere 1. 2.

ve 15. maddelerde yer verilmiştir. Raporun en kapsamlı değerlendirmeleri içeren iki maddesinden birisi olan birinci maddede bu durum şöyle ifade edilmiştir: Ders kitabı yazarlarının çoğunlukla “sayıların etraflıca anlatımı daima yüksek mekteblere gittiği zaman çocuğa lazım olacaktır. Şimdiden öğretmek uygundur” düşüncesiyle hareket ettikleri görülmüştür. Oysa bu tür soyut kavramların çocuklar daha yüksek bir okula gittiğinde ve bu kavramları idrak edebilecek bir seviyeye geldiğinde öğretilmesi daha uygun olur (Madde 1). Yine raporun 2.maddesinde bazı konuların programdan çıkarılmasına karşın, ders kitabı yazarlarının bu konuları atmakta direnmeleri şu ifadelerle eleştirilmiştir; “1924 İlk Mektepler Müfredat Programı”nda Hesap konusu tamamen pratik ve hayati bir konu olarak değerlendirilerek “ortak bölenlerin en büyüğü”, “en küçük ortak kat”, “karekök”, “kök” gibi konular programdan atılmıştır. Buna rağmen yazarlarımızın çoğu bu tür konuları sanki ilkokula devam eden çocuklar için pek hayati ve pratik bir önemleri varmış gibi bir türlü atmaya kıyamamışlar ve bunları öğretmek için, boşuna sayfaları doldurmuşlardır (Madde 2). “Hesap” kitapları hakkında dile getirilen bu eleştirileri tamamlar nitelikte görüşler 1. maddede de yer almıştır. Adı geçen maddede hesap kitaplarının içeriklerinin çocukların gelişim ve öğrenme düzeylerine uygun olmayan konularla dolu olduğu için vakit kaybından başka bir işe yaramadıkları şu ifadelerle belirtilmiştir: Hesap kitaplarında hesabın pratik yönünden çok soyut ve teorik yönüne daha büyük bir önem verilmiştir. Bir çocuğun zihinsel veya yazılı olarak toplama, çıkarma, çarpma veya bölme işlemlerinde beceri kazanmalarına katkıda bulunacağı düşüncesiyle, “mikdar”, “sayı”, “ortak bölenlerin en büyüğü”, “yükseltme”, “kök” gibi soyut kavramların tanımlarıyla vakit kaybedilmiştir. İlk mektepte bulunan 6-10 yaşındaki bir çocuğa sayıların soyut ve çocuk seviyesinden yüksek olan tanımını öğretmeğe kalkışmak boşunadır. Buna harcanan zaman daha pratik işlemlere ayrılmalıdır (Madde 1). İmparatorluk döneminin matematik eğitimi (İmparatorluk döneminin programlarında “Matematik” dersleri “Hesap”, “Hendese”, “Resm-i Hatti” ve “Riyaziyat”, “Cebir”, “Usul-i Defteri” gibi isimler altında verilmiştir) ile ilgili en önemli eleştiri programların ve ders kitaplarının gereğinden fazla teoremlerle doldurulmuş olduğu eleştirisidir (Aslan & Olkun, 2011; Binbaşıoğlu, 2005: 995; Hüsnü Hamid, 1924: 946-947; Kalkancı, 1933). Aynı sorun 1924 programından sonra da giderilemediğinden Hesap kitaplarında gereğinden fazla teorem kullanılması derslerden gereğince verim alınmasına engel olmuştur. Hesap derslerine ilişkin benzer eleştiri raporun 15. maddesinde şöyle vurgulanmıştır: Hesap kitaplarında gereğinden fazla teorem kullanılmıştır. Bunların kullanılmasında herhangi bir zorunluluk yoktur. “İleride başka mekteblere geçtikleri zaman lazım olur” fikri doğru değildir. Eğer çocuk başka okula

gidecekse bu teoremleri gerektiğinde orada öğrenir. Gitmeyecekse bu teoremlerle çocuğun zihnini boş yere işgal ideceğimize ona gündelik hayatında işe yarayacak şeyler öğretilmelidir (Madde 15). Hesap ders kitaplarının içerikleri 1914 yılında yürürlüğe giren “*Mekâtib-i İbtidaiyye Ders Müfredatı*” öncesinde de eleştirilmiştir. İmparatorluk dönemi matematik eğitiminden gelen alışkanlıklar “*1924 İlk Mekteplerin Müfredat Programı*” ile de düzeltilememiş, 1926 yılı ders kitaplarında da önemli bir sorun olarak yer almaya devam etmiştir.

Hesap Kitaplarında İzlenen Öğretim Yöntem ve Araçları

Raporda “*Hesap*” kitapları ile ilgili eleştirilerin önemli bir bölümü kitaplarda benimsenen öğretim yöntem ve araçları konusu ile ilişkilidir. Rapora göre, çocukların gelişim ve öğrenme düzeylerine uygun olarak Hesap derslerini etkili ve verimli bir biçimde öğrenmelerini sağlayacak olan öğretim yöntemleri ve ders araçları kullanılmamıştır. Bu konuya ilişkin görüşler raporun; 3. 4. 5. 8. ve 12. maddelerinde sunulmuştur. Raporun sekizinci, maddesinde Hesap öğretiminde çocukların düzeyine uygunluğa özen gösterilmesi gerektiği şu ifadelerle vurgulanmıştır; Hesap kitaplarında kullanılan alıştırmalar öğrencilerin gelişim ve öğrenme düzeylerine uygun olmalı, alıştırmalar ile ilgili açıklamaların çocuğun bildiği kelimelerle ve anlayacağı tarzda yazılmasına dikkat edilmelidir (Madde 8). Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere, raporda büyük bir önemle vurgulanan konulardan biri olarak çocuklara “*Hesap*” derslerinin öğretiminde kullanılan dilin önemi üzerinde de durulmuştur. Bu konuya ilişkin değerlendirmeler raporun 3. ve 4. maddelerinde şöyle yer almıştır: Çocuklara bir şeyi ayrıntılı olarak anlatmak zorunda kalındığında, öncelikle o şey hakkında kendilerinin anlayacağı tarzda açıklamalar verilmeli, bundan sonra ayrıntılı olarak anlatılması yoluna gidilmelidir. Hesap kitaplarında bu noktaya özen gösterilmelidir (Madde 4). Yazarların çoğu, Hesap konularını çocuklara etraflıca anlatırken adeta yetmişmiş kimselere yüksek matematik dersi verir gibi bilimsel terimler ve soyut ifadeler kullanma yoluna gitmiştir. İlk mektep hesap kitaplarındaki konuların çocukların zihinsel gelişimlerine ve her sınıfın düzeyine en uygun olan biçimde, o öğrencilerin bildiği ve anlayacağı kelimelerle açıklanması ve öğretilmesi gerekir (Madde 3).

Raporda ders kitaplarına yöneltilen eleştiriler arasında kitaplarda daha önceki yıllarda öğretilen konuların oldukça ayrıntılı olarak gereksiz yere tekrar edildikleri bu nedenle zaman kaybına ve öğrencilerin sıkılmasına yol açtıklarına dikkat çekilmiştir. Bu konudaki eleştiriler 5. maddede şöyle dile getirilmiştir: Konuların öğretiminde öğrencilerin düzeyine uygun olarak aşamalı bir yöntem izlenmeli ve öğretim buna yönelik olarak planlanmalıdır.

Örneğin ilk mektep programına göre çocukların eline hesap kitabı ilk kez ancak üçüncü sınıfa geldiklerinde verilmektedir. Yazarlarımız bu kitaba başlarken üç seneden beri çocukların kitapsız da olsa hesap dersleri görmekte olduğunu dikkate almayan bir yaklaşımla [1,1 daha 2 eder] türünde açıklamalarla daha önceleri öğretilmiş ve sindirilmiş şeyleri boş yere tekrar etmişlerdir. Hele bazı yazarlar dördüncü ve beşinci sınıfların Hesap programlarının başında öğretmenler için yazılmış olan önceki yılın derslerinin tekrar ve takviye edileceğine ilişkin uyarıları en doğru ve kapsamlı bir yöntem olarak benimseyerek ayrıntılı olarak tekrarlamaktadırlar. Bu tür bir yaklaşımla rakam atma (küsürlerin tam sayıya yuvarlanması) dört işlem vesaire gibi konular hakkında yazılmış olan çok basit şeyleri dördüncü ve beşinci sınıf kitaplarında öğrencilerin düzeylerini düşünmeksizin, bazen çok ayrıntılı bir şekilde aynen açıklamak ve tekrarlamak gibi doğru olamayan bir yöntem benimsemektedirler. Dördüncü ve beşinci sınıfta mesela; toplama hakkında açıklama verildiği zaman bu bilgilerin daha önceki sınıflarda verilmeyen noktalarla sınırlı kalması ve diğer işlemlerde de aynı yöntemin izlenmesi gereklidir. Öğretim programında örneğin; yüze kadar sayıların üçer üçer, beşer beşer, altışar altışar ... saydırılması tavsiye edilmiştir. Bu alıştırmaların öğretmenler tarafından bütün ders yılı boyunca uygun örneklerle tekrar edilmesi lazım gelirken, bazı kitaplarda sayma hakkındaki bu tavsiye ve uyarının programın başında yazılmış olması gerekçe gösterilerek alıştırmalar ikinci, üçüncü veya dördüncü derste tamamlanmaktadır. Bu durum programın ruhuna aykırıdır ve öğretmeni yanlış bir yola yöneltecek bir yöntemdir (Madde 5).

Raporda Hesap ders kitaplarına yöneltilen en önemli eleştirileri işlenecek olan konuların ve bunların öğretimi için verilen alıştırmaların çocukların gerçek yaşamlarında karşılayacakları gerçek ve akla uygun örnekler üzerinden, gelecekteki yaşamlarına hazırlayıcı bir yaklaşımı esas almayışlarıdır. Bu durum raporun 12. maddesinde şöyle belirtilmiştir: Hesap işlemlerinde aşamalı ve her sınıfın düzeyine uygun bir yöntem izlenmesi gerektiği halde, hesap kitaplarında bu duruma yeterince özen gösterilmemiştir. Beşinci sınıflar için yazılmış kitaplarda [$1 + 15 + 7 + 16$] gibi işlemlerle karşılaşılıyor. Bir de çocuklar okuldan mezun olduktan sonra değişik mesleklerde ne tür sayıları ne amaçlarla toplama, çıkarma, çarpma veya bölme durumunda kalacaklarsa az çok o türden alıştırmalara önem verilmesi gerekir. Örneğin bir çocuk hayatda $15 + 23$ tarzında toplama işlemini çok az yapmak durumunda kalacağı halde, alt alta yazılmış iki veya üç haneli birçok sayıyı çok daha fazla toplama ihtiyacı duyacaktır. Şu halde toplama alıştırmaları yaparken bu tür alıştırmalara daha fazla yer ayrılması gerekir (Madde 12).

“1924 İlk Mektepler Müfredat Programı”nda yer alan konuların öğretiminde gerçek yaşamdan eşyalar ve örneklerin kullanılması ile ilgili önerilere sıkça rastlanmaktadır. Daha okula başlar başlamaz, birinci sınıftan itibaren, sayma işleminin çöpler, hesap çubukları, boncuk, ceviz, fındık, bilyeler, top, mihsab (abaküs) gibi çocukların ilgi duyabilecekleri nesnelere yapılması, dört işlemin bu gibi eşyalar kullanılarak öğretilmesi tavsiye edilmiştir. Öğrencilerin el işleri ve resim derslerindeki becerilerini kullanarak, kil, tahta, tel, mukavva ve kâğıttan imal edebilecekleri geometrik şekiller yapmaları, sınıfta, okulda, okul çevresinde ya da gündelik yaşamlarında kullandıkları, soba, soba borusu, masa, sıra, top, bilye, evlerin çatısı, gibi nesnelere benzerlikler kurularak öğrenmenin kolaylaştırılabileceği vurgulanmıştır (Aslan & Olkun, 2011: 1004). Raporunda ders kitaplarına yöneltilen eleştirilerden bir tanesi de programda vurgulanan bu tür hatırlatmaların yeterince dikkate alınmadığıdır. Kitaplarda konuyu daha somutlaştıran resimlere yer verilmesi önerisi, 11. maddede şu ifadelerle belirtilmiştir: Çocukların derslerin konuları ile ilgili değişik alıştırmaları çocukların kolaylıkla anlayabilmeleri için resimlerden ve grafiklerden bolca faydalanılmalı, fatura ve çek gibi çocukların hayatında daima kullanacakları araçlara ait resimler konmasına büyük önem verilmelidir (Madde 11). Raporunda yer alan eleştiriler incelenen Hesap kitaplarında izlenen öğretim yöntemlerinin öğrencilerin düzeyine uygun olmadıkları ve öğrenmeyi destekleyen, geliştiren ve motive eden görsel imgelerden yeterince yararlanamadıklarını göstermektedir.

Alıştırmaların Öğreticiliği

Raporunda kitaplarda konuların öğretimi amacıyla verilen alıştırmaların bu açıdan gerekli nitelikleri taşımadıkları yoğun olarak eleştirilmiştir. Bu konudaki eleştiriler raporun 7. 8. 9. 10. ve 16. maddelerinde verilmiştir. Raporun 7. maddesinde kitaplarda yer alan problemlerin üzerine aynı zamanda hangi yolla çözüleceklerinin de verilmesi şöyle eleştirilmiştir: Yazarların kitaplarına konulan problemlerin hangi işlemde yararlanılarak çözüleceği çok defa alıştırmaların üzerine de yazılıyor ki bu doğru değildir. Öğrencilerin bunu kendi kendine bulması gerekir (Madde 7). Yine 8. maddede alıştırmaların çocukların dağarcığında yer alan sözcüklerle verilmesi gerektiği; alıştırmaların öğrencilerin yaş ve zihinsel düzeylerine uygun olması, alıştırmalarla ilgili açıklamaların çocuğun bildiği kelimelerle ve anlayacağı tarzda yazılmasına dikkat edilmelidir (Madde 8) ifadeleriyle vurgulanmıştır. Hesap ders kitaplarında yer verilen alıştırmalar ile ilgili diğer bir nokta daha önce amaçlar ile ilgili değerlendirmelerin yapıldığı bölümde de vurgulandığı üzere kitaplardaki alıştırmalarda hesaplanması istenen

değerlerin gerçek hayatta örneklerine uygun olması istenmiştir. Bu durum 9. maddede; alıştırmaların düzenlenmesinde kullanılan rakamlar bugünkü gerçek eşya fiyatına değil, bundan çok yıllar öncesinin fiyatlarına uygun biçimde konuyor. Bu rakamlar mümkün merteye mevcut gerçek fiyatlara yakın olmalıdır (Madde 9) şeklinde belirtilmiştir. Yine yapılan işlemlerden sonra elde edilmesi gereken sonuçların çocukların aklına ve mantığına uygun olmaları gerektiği raporun 10. maddesinde şu ifadelerle yer almıştır: Alıştırmalar belirlenirken çıkacak sonuçlar o sınıf öğrencilerinin düzeyine uygun ve gerçek yaşamla uyumlu olmalıdır. Henüz kesir hakkında bilgi sahibi olmayan çocuklara sorulacak alıştırmaların sonuçları kesirli olmamalıdır. Örneğin “*şu işi yapmak için ne kadar ameleye ihtiyaç vardır?*” biçiminde sorulacak olan bir alıştırmaların “*24,5 ameleye ihtiyaç vardır*” gibi gerçekle bağdaşmayan bir sonuç vermemesine dikkat edilmelidir (Madde 10).

Alıştırmalar konusunda ders kitaplarına yöneltilen eleştirilerden bir tanesi de alıştırmaların çözümünde izlenecek olan yolların oldukça sıkıcı olduğu ve neredeyse öğretmeni gereksiz hale getirdiği noktasındadır. Bu konudaki düşüncelere raporun 16. maddesinde şöyle değinilmiştir: Yazarlarımız bazı alıştırmaların çözümünü göstermek için çocukları usandıracak ve zihinlerini karıştıracak derecede ayrıntıya giriyorlar. Ayrıntı ne kadar kısa ve açık olursa o kadar faydalı olur. İşlemlerin ayrıntısını, gerekirse, öğretmen sözlü olarak açıklar. Hesap kitapları pratik ve yaşamsal konularla ilgili alıştırmalara daha çok önem vermelidir. Hesap kitabı öğretmen yerine geçmeyi düşünmemeli, ona sadece yardımcı olmalıdır (Madde 16). Bütün bu değerlendirmelerden Hesap ders kitaplarında yer alan bazı alıştırmaların, yaşamsal gerçeklikten kopuk, öğrencilerin düzeyi ile uyumsuz ve özensiz bir biçimde düzenlendikleri için çocuklar için sıkıcı olmaktan öteye gidemediklerini, öğretmenleri ise neredeyse gereksiz ve işlevsiz bir hale getirecek derecede karmaşık ve ayrıntılı yollara başvurduklarını ortaya koymaktadır.

Değerlendirme Sorularının İşlevselliği

Raporda Hesap kitaplarına yöneltilen bir eleştiri de konuların sonunda verilen değerlendirme sorularının niteliği ve işlevi üzerinde yoğunlaşmaktadır. Değerlendirme sorularının niteliği konusunda raporun 13. maddesinde şu görüşlere yer verilmiştir: Bazı hesap kitaplarında her konunun sonunda bir takım sorular ve cevaplar vardır. Bunun hiçbir yararı yoktur. Bazı öğretmenlerin öğrencileri sorularla cevaplarını aynen ezberlemeğe teşvik etmelerinden dolayı belki de zararı vardır (Madde 13). Bu ifadelerden değerlendirme sorularının konu ile ilgisiz oldukları ya da derslerde öğretilen

bilgi ve yöntemlerle öğrencilerin çözmelerinin mümkün olmadığı gibi bir sonuç çıkmaktadır. Yine raporda değerlendirme sorusu olarak konuların sonunda verilen soruların öğrenme düzeyini değerlendirmekten uzak oldukları anlaşılmaktadır. Bu durum 14. maddede şöyle verilmiştir: Bazı kitaplarda her konunun sonuna konulan “sayma neye dirlir, saymak ne demektir, bütün sayıları saymak için kaç kelime kullanılır, kaç tür sayı vardır, sayılar ne için kullanılır, miktarda esas şartlar nedir, hesabda çıkarma nasıl bir işlemdir, çıkarma toplamanın neden tersidir, sayıların sonu var mıdır, neden? Bir rakamın mutlak değeri ve izafiyesi nedir?” gibi sorular hesap öğretimine yarardan çok zarar vermektedir (Madde 14). Bu nedenle konuların sonunda verilen alıştırmalardan beklenen verimin alınabilmesi için konuların sonunda yer alan değerlendirme sorularının özenle hazırlanmaları gerektiği belirtilmiştir.

Raporda belirtilen bu eleştirilere karşın “Talim ve Terbiye Dairesi” tarafından incelenmek üzere “İlk Mektep Kitaplarını Tedkik Komisyonu” na iletilen yedi seriden oluşan “20 (yirmi)” hesap kitabından yapılan inceleme sonucu sadece beş seri kabul edilirken iki serinin tamamı, bir serinin ise sadece ilk kitabı reddedilmiştir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Cumhuriyetin ilk yıllarında Hesap derslerinin temel amacı, birincil olarak çocuklara gündelik yaşamlarında gerekli olan yazılı, sözlü ve zihinsel hesap becerilerini, olabildiğince hızlı ve doğru biçimde yapabilme alışkanlığı kazandırmaktır. İkincil olarak, içerisinde yaşadıkları dünyaya ilişkin olay ve olguları sayılar üzerinden anlaşılır ve başa çıkılabilir kılmaktır. Bu nedenle dersler son derece basit, anlaşılabilir ve gerçek yaşamda kullanılabilirliği olan konularla sınırlandırılmıştır (Aslan ve Olkun, 2011:996). “İlk Mektep Kitaplarını Tedkik Komisyonunun Hesab Kitapları Hakkındaki Raporu” Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk yıllarında “Hesap” dersi öğretimının amaçları, ders kitaplarının içerikleri, öğretim yöntemleri, öğretim araçları, alıştırmalar, çözüm yolları ve değerlendirme soruları hakkında son derece önemli veriler içermektedir. Rapora göre de Hesap eğitiminin amacı çocuklara pratik ve yaşamsal sorunları çözebilme becerisi kazandırmaktır. Ancak kitaplar bu amacı yeterince dikkate almaksızın hazırlanmışlardır. Bunun en önemli göstergesi çocuklara gerçek yaşamla hiçbir ilgisi olmayan bazı teorik ve soyut konuların daha sonraki eğitim kademelerinde işe yarayabileceği düşüncesi ile öğretilmesidir.

Kitaplarda yer alan konuların seçimi ve öğretimi, öğrencilerin gelişim ve öğrenme düzeylerine uygun bir biçimde hazırlanmamıştır. Rapora göre konuların öğretimi için verilen alıştırmalar gerçek gündelik yaşamdan,

olaylar, işlemler, eşyalar ve sorunlardan seçilmeli, günlük geçerliliği olan gerçek fiyatlar üzerinden verilmelidir. Derslerde aşamalı bir öğretim yöntemi izlenmelidir. Konulara ilişkin alıştırma öğrencilerin düzeyine uygun olarak belirlenmeli, resimlerden, grafiklerden ve diğer yardımcı öğretim araçlarından olabildiğince yararlanılmalıdır. Ancak raporda inceleme konusu olan Hesap kitaplarının çoğunda bu durumların yeterince dikkate alınmadığı sonucuna varılmıştır. Yine raporda ders kitaplarının öğretime yardımcı araçlar oldukları, ayrıntılar arasında boşluklar olarak öğretmenlerin yerine geçirilmemeleri gerektiği ve konularla ilgili bazı ayrıntıların öğretiminin öğretmenlere bırakılması gerektiği vurgulanmıştır. Hesap kitapları hakkında yapılan bu değerlendirmeler matematik eğitimi açısından her zaman için genel geçerliliği olan ilkeleri içermiş olması açısından son derece büyük bir önem taşımaktadır. Bu rapor Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunu izleyen yıllarda aritmetik öğretiminde karşılaşılan sorunların üstesinden ne ölçüde gelinebildiğini göstermesi açısından son derece aydınlatıcı ve önemli bir tarihsel niteliğe sahiptir.

KAYNAKLAR

- Aslan, E. (2011). "Türkiye Cumhuriyeti'nin İlkokullarda İzlediği İlk Müfredat Programı: "1924 İlk Mektepler Müfredat Programı", *İlköğretim Online*, 10(2), 717-734.
- Aslan, E. & Olkun, S. (2011). "Türkiye Cumhuriyeti'nin İlk Müfredatlarında İlköğretim Matematiği", *İlköğretim Online*, 10 (3), ss. 991-1009.
- Ayas, N. (1948). *Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitimi: Kuruluşlar ve Tarihçeler*, Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Binbaşıoğlu, C. (1999). "Cumhuriyet Döneminde İlkokul Programları", *75 Yılda Eğitim: Bilanço 98*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 145-170.
- Binbaşıoğlu, C. (2005). *Türk Eğitim Düşüncesi Tarihi*, Ankara: AnıYayıncılık.
- Cicioğlu, H. (1985). *Türkiye Cumhuriyeti'nde İlk ve Orta Öğretim (Tarihi Gelişim)*, Ankara.
- Ergün, M. (1996). *II. Meşrutiyet Devrinde Eğitim Hareketleri*, Ankara: Ocak Yayınları.
- Hüsni Hamid (1924), "Yeni Riyaziye ve Fizik Kitapları Münasebetiyle", *Muallimler Mecmuası*, Teşrin-i sâni 1340, Sene: 3, (25), 946-947.
- [KALKANCI] Halit Ziya (1933), "Orta Mekteplerde Cumhuriyet'ten Evvel ve Sonra Riyaziyat Dersleri", *Fikirler Dergisi*, Sayı: 103, ss.14-17.
- Kayaoğlu, T. (1998). *Türkiye'de Tercüme Müesseseleri*, İstanbul, Kitabevi Yayınları.
- Maârif-i Umumiye Nezareti (1330), *Mekâtib-i İbtidaiyye Ders Müfredatı: Altı, Beş, Dört ve Üç Dersane ve Muallimli Mekteblere Mahsus*, İstanbul: Matbaa-i Amire.

- Maârif Vekâleti Talim ve Terbiye Dairesi, *İlk Mektep Kitaplarını Tedkik Komisyonunun Hesab Kitapları Hakkındaki Raporu*, İstanbul: Milli Matbaa, 7s.
- Maârif Vekâleti. (1340). *İlk Mekteplerin Müfredat Programı*, İstanbul: Matbaayı Amire.
- Maârif Vekâleti. (1926). *İlk Mekteplerin Müfredat Programı*, İstanbul: Matbaayı Amire.
- Maârif Vekâleti Telif ve Tercüme Heyeti. (1925). 14247/640 Numarlı Yazısı.
- MEB. (2005). İlköğretim Matematik Dersi Öğretim Programları ve Kılavuzu (1 ve 5.Sınıflar). Devlet Kitapları Müdürlüğü, Ankara.
- Yıldırım, A & Şimşek, H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara, Seçkin Yayınları
- Unat, F. R. (1964). *Türkiye Eğitim Sisteminin Gelişmesine Tarihi Bir Bakış*, İstanbul, Milli Eğitim Yayınları.

EK:
İLK MEKTEP KİTAPLARINI TEDKİK KOMİSYONU'NUN
HESÂB KİTAPLARI HAKKINDA RAPORU

Vekâlet-i Celilleeri Talim ve Terbiye Dairesi tarafından mecmuu yedi seri teşkîl etmek üzere “20 yirmi” hesap kitabı tevdi buyurulmuştur. Bunların üç kitaptan müteşekkil bir serisi gayr-i matbu-u diğerleri matbudur. Hesap kitaplarından beş seri kabul edilmiş ve iki serinin tamamı bir serinin yalnız ilk kitab ired olunmuştur.

Tedkik itdiğimiz hesâb kitaplarında nazarı dikkatimizi celb iden noktaları arz idiyoruz:

1) Hesâb dersinin ilk mekteplerde ne kadar hayâtî ve amelî bir rolü hâiz olduğunu nazar-ı dikkate alınmamıştır. İlk mektebi bitiren bir çocuğun bir daha başka bir mektebe gitmemesi ihtimâli de vardır. Onun için bu çocukdan ileride hangi mesleğe girerse girsin her gün hayâtda tesâdüf ideceği hesâb mes’elelerini seri ve doğru ve en kısa yoldan hâl idecek bir mahâreti ihrâz itmiş olarak mektebi terk itmelidir. Bizim hesâp kitaplarımız hesabın amelî noktalarından ziyâde mücerred ve nazârî cihetlerine daha büyük ehemmiyet viriyorlar. Bir çocuğa zihni veya tahrîrî cem’i, tarh, zarb veya taksîm ameliyyelerinde mahâret kazandıracak cihetlerine ehemmiyet vireceklerine dâir, mikdar, kemmiyet, kasse-i müşterek-i a’zam, ref’, cezr gibi mücerred mefhûmların ta’rifîyle vakit kayıp idiyorlar. İlk mektebde bulunan 6-10 yaşındaki bir çocuğa a’dâdın esâsen mücerred ve çocuk seviyesinden yüksek olan târifini öğretmeğe kalkışmak beyhûdedir. Bun sarf ideceğimiz zamanı daha amelî meselelere hasr itmelidir.

Muharrirlerimizin çok defa “A’dâdın ta’rifini daima yüksek mekteblere gitdiği zaman çocuğa lâzım olacaktır Şimdiden öğretmek şimdiden muvâfıktır.” yolunda bir mülâhazaya tevaffuk hareket itdikleri görülüyor çocuk daha yüksek bir mektebe ve bu gibi mücerred mefhûmları idrak idecek bir seviyeye geldiği zaman o mücerred mefhûmları kendisine telkîn itmemiz daha muvâfıktır.

2) Program hesâb mebâhisini sırf amelî ve hayatî bir sahaya hasr iderek kasse-i müşterek-i a’zam, müşterek-i asgarî, cezr-i murabbaa, ref’i gibi meseleleri terk itmiş olduğu halde muharrirlerimizin çoğu bu gibi meseleleri sanki ilk mektebe, müdâvim çocuklar için pek hayati ve amelî bir ehemmiyeti varmış gibi bir türlü atmağa kıyamıyorlar ve bunları öğretmek için beyhude sahifeler doldırıyorlar.

3) Muharrirlerimiz hesâb mevzû'larını çocuklara izâh iderken adeta yetişmiş kimselere yüksek sınıf dersi virir gibi fennî ıstılâhlar ve mücerred ta'birlerden vazgeçmiyorlar. İlk mekteplerin hesâb kitaplarında çocuk kafasına en uygun ve her sınıfın seviyesine en muvâffık gelecek surette ve o talebenin bildiği ve anlayacağı kelimelerle izâhat verilmesi lâzımdır.

4) Çocuklara bir şeyi ta'rîf etmek zaruretinde kaldığımız zaman evvela o şey hakkında kendilerinin anlayacağı tarzda izâhat verdikten sonra ta'rîf cihetine gitmemiz lâzımdır. Hesâb kitaplarında da bu cihete itina idilmesi şâyân-ı temennîdir.

5) Mebâhisin tanzîm ve îzâhında talebenin seviyesine göre tadrîcî bir usûl ta'kîb idilmelidir. Mesela ilk mektep programına göre çocukların eline ilk hesâb kitabı üçüncü sınıfta viriliyor. Muharrirlerimiz bu kitaba başlarken üç seneden beri çocukların kitabsız da olsa hesâb dersleri görmekte olduğunu nazar-ı dikkate almayan [1,1 daha iki ider] kabilinden evvelce öğrenilmiş ve hazm edilmiş şeyleri beyhude yere tekrar idiyorlar. Hele bazı muharrirlerimiz dördüncü ve beşinci sınıfların hesâb programlarının başında evvelki sene derslerinin tekrar ve takviye idileceği yolunda muallimler için yazılmış olan ihtârî en vâsî' ve en şümûllü, bir ma'nâya olarak evvelce ta'dâd ve terkîm, a'mâl-ı erba'a ve sâire hakkında yazılmış olan en bâsit şeyleri dördüncü ve beşinci sınıf kitaplarında aynen ve bazen usanç verecek tafsîlât ile tekrar yoluna gidiyorlarki doğru değildir. Dördüncü ve beşinci sınıfta meselâ; cem'i hakkında izâhat virildiği zaman bu izâhatın üçüncü veya dördüncü sınıfta virilmeyen noktalara münhasır kalması ve diğer meselelere de aynı yoldan gidilmesi lâzımdır. Kezâlik programda meselâ; yüze kadar sayıların üçer üçer, beşer beşer, altışar altışar ... ilâ âhire saydırılması lüzûmu tavsiye olunur. Bu temrînlerin muallimler tarafından bütün sene-i dersiye esnasında münâsib fâsıllarla tekrar idilmesi lâzım gelirken bazı kitaplarda ta'dât hakkındaki bu tavsiye ve ihtârînin programın başında yazılmış olması vesile ad edilerek temrînlerini ikinci, üçüncü ve-yâhûd dördüncü dersde itmâm itdiriyorlar. Bu programın ruhuna münâfidir. Ve muallimi yanlış bir yola sevk edecek bir harekettir.

6) Hesâb kitaplarımızın en mühim noktalarından biri hayâtî ve amelî meselelere kâfî derecede ehemmiyet virmemeleridir. Hesâbı tullâba amelî ve hayâtî meseleleri hall için öğreniyor. Binaenaleyh çocukların bugünkü ve yarınki hayatlarında tesadûf idecekleri hayâtî ve amelî meselelerle işgal edilmesi elzemdir. Öyle iken hesâb kitaplarına konulan meselelerin çoğu çocuklar tarafından hayâtda tesâdüf idilmeyecek mücerred meselelerden ibaret kalıyor. Hesâb kitaplarının zirâât, san'ât, ticâret muhîtleri gibi memleketin muhtelif mıntakalarında muvâffakiyetle tadrîs idilebilmesi için

bu muhîtlerin her birine muvâffık gelebilecek ve vâsi'miktarda meseleleri ihtivâ itmesi lâzımdır.

7) Hesâb kitaplarına konulan meselelerin hangi ameliyeye mürâcaât edilerek hal idileceği çok defa meselelerin üzerine de yazılıyor bu doğru değildir. Talebenin bunu kendi kendine bulması lâzımdır.

8) Meselelerin talebenin yaşı ve zihni ile mütenâsib olması meselâ, ifadelerinin çocuğun bildiği kelimelerle ve anlayacağı tarzda yazılması şâyân-ı temennîdir.

9) Meselelerin tertîbinde kullanılan rakamlar bugünkü eşya fiyatına değil bundan çok sene evvelki fiyatlara tevâkkuf idecek suretde konılıyor. Bu rakamların mümkün mertebe hakikata yakın olması lâzımdır.

10) Meseleler tertîb edilirken çıkacak neticelerin o sınıf talebesinin seviyesine muvâffık ve şe'niyete mutâbık bulunması lâzımdır. Henüz kesir hakkında malumatı olmayan çocuklara sorulacak meselelerin neticeleri kesirli olmamak lazımdır. Kezalik “*şu işi yapmak için ne kadar ameleye ihtiyaç vardır?*” yolunda sorulacak bir meselenin “*24,5 ameleye ihtiyaç vardır*” gibi gayri tabî bir neticeye varmamasına dikkat idilmelidir.

11) Muhtelif meseleleri çocukların kolaylıkla anlayabilmeleri için bol resimler ve grafiklerden istifâde edilmesi ve fatura ve çek gibi çocukların hayatında daima mürâcaât edecekleri vesâite aid resimler konulması şâyân-ı temennîdir.

12) Hesâb temrînlerinde tadrîcî ve her sınıfın seviyesine riâyet edilmek lâzım olduğu halde kitaplarımızda bu cihete lâyıkıyla i'tinâ edilmediği görülüyor. Beşinci sınıfa mahsus kitaplarda [1 + 15 + 7 + 16] gibi temrinlere tesadüf idiliyor. Bir de çocuklar mektebden çıkdıktan sonra muhtelif mesleklerde hangi nev'î adedleri ne yolda cem'i, tarh, zarb veya taksîm itmek suretinde kalacaklarsa az çok o neviden temrînlere ehemmiyet virmek lâzımdır. Mesela hayatda 15 + 23 tarzında cemi yapmağa çocuk pek az mür'acaât ideceği halde alt alta yazılmış iki veya üç haneli birçok adedleri cemi itmeğe çok muhtac olacaktır. Şu halde cemi temrinleri yaparken bu nevi temrinlere fazla bir mevkii virmek lazımdır.

13) Bazı hesâb kitaplarında her bahsin sonunda bir takım suallerle cevâblar vardır. Bunun hiçbir faidesi yoktur. Bazı muallimleri suallerle cevabları aynen ezberlemeğe teşvîk itmesi itibariyle belki zararı vardır.

14) Bazı kitaplarda her bahsin sonuna konulan “*tâdât neye dirler, saymak ne dimekdir, bütûn adedleri saymak için kaç kelime kullanılır, kaç nev'î kemmiyyet vardır, adedler ne için kullanılır, mikdarda esas şartlar*

nedir, hesâbda tarh nasıl bir ameliyedir, tarh cemin niçün aksidir, adedlerin sonu var mıdır, niçün bir rakamın kıymet-i mutlaka ve izâffiyesi nedir?” gibi mühim suallerin zarardan başka terbiyevî bir kıymeti yoktur.

15) Hesâb kitaplarında lüzûmundan fazla ıstılâh kullanılıyor. Bunların kullanılmasında zarûret yoktur. “İleride başka mekteblere de geçtikleri zaman lâzım olur” fikri doğru değildir. Eğer çocuk başka mektebe gidecekse bu ıstılâhları orada öğrenir. Gitmeyecekse bu ıstılâhlarla çocuğun zihnini boş yere işgal edeceğimize ona hayâtında yarayacak şeyleri öğretilim.

16) Muharirlerimiz bazı ameliyelerin tarzını izâh için çocukları usandıracak, zihinlerini teşevvüş edecek derecede tafsîlât viriyorlar. Tafsîlât ne kadar kısa ve vazîh olursa o kadar fâideli olur. Ameliyelerin tafsîlâtını, îcâb iderse, muallim şifâhen izâh ider. Hesab kitabı daha ziyâde amelî ve hayâtî meselelerle temrînlere daha mühim bir mevki’ virmelidir. Hesâb kitabı muallimin yerine kaim olmağı düşünmemeli, ona yardımcı olmalıdır.

28 Haziran 1926

Yüksek Muallim Mektebi
Usûl-i Tadrîs Muallimi
İhsan

Edirne Kız Muallim Mektebi
Usûl-i Tadrîs Muallimi
Hulusi

İstanbul Erkek Muallim Mektebi
Tatbîkat Muallimlerinden
Latif

İstanbul İlk Tadrîsât Müfettişi
Salih

Galatasaray Lisesi İlk Kısım Baş Muallimi
Şahab Nazmi

